

ВСТУП

Стабільність фінансової системи багато в чому визначається розвитком банківського сектора, складовою якого є стабільне функціонування окремих банків. Це пов'язано з тим, що саме банки, з погляду вітчизняних умов господарювання, займають провідне місце у відтворювальній структурі економіки, розвитку її окремих галузей. Останнім часом відсутність стабільності в забезпеченні виконань зобов'язань перед вкладниками з боку банків та в наданні кредитних ресурсів гальмують подолання кризових явищ та піднесення економічного розвитку. Таким чином, однією з важливих задач постає аналіз діяльності банків та оцінка їх функціонування з погляду саме стабільного розвитку. У підсумку це обумовлює важливість розгляду теоретичних і практичних засад підвищення прибутковості банку, як основи забезпечення фінансової стабільності.

Об'єктом роботи є прибуток банку.

Предмет роботи - науково-методичні підходи до аналізу, оцінки та підвищення прибутковості банку, як основи забезпечення його фінансової стабільності.

Метою роботи є теоретичне узагальнення сутності понять «фінансова стабільність» та «прибуток банку», а також розробка методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення прибутковості банку. Відповідно до мети у роботі поставлено такі завдання:

- розкрити сутність поняття «фінансова стабільність банку» та визначити фактори, що на неї впливають;
- дослідити поняття «прибуток банку» та його значення для учасників економічного процесу;
- проаналізувати підходи до оцінки прибутковості;
- дослідити прибутковість банківського сектору України;
- оцінити показники діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за останні чотири роки;

- розглянути шляхи підвищення рівня забезпеченості фінансової стабільності та прибутковості банків України;

Методи дослідження: теоретичне узагальнення - для вивчення та систематизації існуючих теоретичних підходів до визначення змісту та сутності понять «фінансова стабільність банку» та «прибуток банку», системний підхід - для вивчення організаційно-економічного забезпечення.

Питання забезпечення фінансової стабільності банків були предметом серйозних наукових досліджень і розглядалися в роботах таких вітчизняних та закордонних учених-економістів: Г.М. Азаренкової, О.І. Барановського, О.В. Васюренка, В.В. Глуценка, О.Г. Головка, С.М. Дробишевського, Ж. Камінськи, О.М. Карминського, В.В. Корнєєва, М.І. Крупки, М. Матовникова, Л.О. Примостки та інших. А питанню прибутковості банків присвячено роботи таких вчених, як А.М. Мороз, І.М. Парасій-Вергуненко, В.С. Стельмах, У.Я. Груздевич, І.А. Бланк, В.І. Міщенко, А.О. Селіванов та інших.

Практичне значення одержаних результатів наукової роботи дозволить підвищити прибутковість та ефективність управління фінансовою стабільністю АТ КБ «ПриватБанк».

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКУ ЯК ОСНОВИ ЙОГО СТАБІЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НА РИНКУ

1.1. Фінансова стабільність банку: сутність та фактори впливу

В умовах економічної глобалізації, коли у тій чи іншій частині світу час від часу спалахують валютні, банківські та фінансові кризи, загострюється питання щодо забезпечення у кожній країні стабільного економічного розвитку, який значною мірою залежить від надійності банківського сектору. В сучасних умовах розвитку економіки України одним з найважливіших факторів забезпечення довіри з боку вкладників, партнерів, інвесторів до банків є підтримання їх фінансової стабільності та забезпечення фінансового розвитку. Зокрема, останні мають бути не лише короточасними досягненнями банків, а й їх стратегічними завданнями, від чого, в свою чергу, залежать динамічність ринкових перетворень та зрушень.

Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стабільності банків – складна та до кінця не розв’язана, не породжена сьогоднішнім, так як має корені й у минулому. Вона присутня у розвинутих країнах ринкового типу і набула загальнонаціонального значення і для України, що значною мірою зумовлено специфікою розвитку вітчизняних банків [2].

В Україні адекватна банківська система є невід’ємною складовою розвитку ринкових відносин, від чіткої і злагодженої роботи якої залежить стан розрахунків, безперервність товарного і грошового обігу, гнучкість і еластичність грошової системи, міцність національної валюти, розвиток реального сектору економіки. Стабільність банківського сектору є основою стабільного економічного розвитку у кожній країні.

На жаль, банківська система України виявилася найбільш вразливою до проявів економічної кризи, яку спричинили процеси глобалізації та її наслідків. Хвиля кризових явищ, що охопили економіку, викликала потребу в поглибленні економічних досліджень у сфері пізнання основних закономірностей фінансової стабільності банківської системи. Відповідно до цього фінансова стабільність банку займає провідне місце в дослідженнях науковців (Додаток А). Основні підходи щодо визначення узагальненого поняття фінансової стабільності банку можна подати згідно до рис. 1.1.

Рис. 1.1. Основні підходи щодо розкриття сутності фінансової стабільності банку

Отже, сутність поняття «фінансова стабільність банку» можемо визначити як можливість зберігання рівноважного стану протягом визначеного часу у розрізі окремих напрямів фінансових відносин банку, проявом чого слід вважати припустиме відхилення від лінії тренду обраного показника у часі, за яким і визначається збалансований стан банку та узагальнюються кількісні значення такої стабільності.

На фінансову стабільність банків в Україні впливають певні фактори, які у більшості випадків розділяють на зовнішні та внутрішні та які, залежно від якісних і кількісних характеристик їх впливу, мають як позитивне, так і негативне значення. Вони поділяються на фактори-стимулятори та фактори-

дестимулятори. До стимуляторів відносять фактори, високі значення яких бажані з економічної точки зору та свідчать про сприятливі умови для підвищення рівня конкурентоспроможності банку. До дестимуляторів належать фактори із протилежними якостями. Однак, внаслідок орієнтації банків на обслуговування певних цільових сегментів ринку банківських послуг, одні й ті самі фактори можуть бути як стимуляторами, так і дестимуляторами [16].

Класифікація факторів, що впливають на фінансову стабільність, необхідно будувати з врахуванням різних напрямків та різних ознак. Пропонується використовувати наступну класифікацію факторів, що формують фінансову стабільність банку, яку наведено в додатку Б.

Отже, фінансової стабільності це комплексне поняття, яке характеризує стан банку, достатність нарощування фінансових ресурсів та раціональне управління ними, підтримку ліквідності та платоспроможності, забезпеченість прибутковістю на рівні необхідному для функціонування під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів, що є стратегічним напрямом розвитку банку.

1.2. Прибуток банку як основа його стабільності

Фінансова стабільність комерційного банку нерозривно пов'язана з показниками фінансової стійкості, зокрема прибутковістю.

Прибуток банку є одним із найважливіших показників його ефективності функціонування та вираженням міцної позиції на ринку. Він є базою для збільшення і оновлення основних фондів, приросту власного капіталу, що гарантує стабільність фінансового становища, ліквідності балансу, відповідного рівня дивідендів та розвитку банківських послуг.

Досліджуючи сутність поняття «прибуток банку», яке досить часто використовується в економічній літературі для відображення якості банківської

діяльності, можна зробити висновок, що більшість науковців трактують його саме з точки зору бухгалтерського підходу. Так, Мороз А.М., Міщенко В.І., Стельмах В.С. визнають прибуток, як різницю між доходами і витратами банку [13, с.8].

Ряд вчених сходяться на думці, що прибуток банку є результативним (кількісним) показником, що виникає внаслідок його діяльності. Так, Селіванов А.О. вважає, що банківський прибуток формується у результаті здійснення кредитних, розрахункових, грошових операцій та інших видів діяльності банків. А І. М. Парасій-Вергуненко і У. Я. Груздевич що це фінансовий показник результативності діяльності банку, величина якого залежить від трьох основних компонентів: доходів, витрат і податків, сплачених до бюджету [26].

І.А. Бланк, визначає прибуток банку, як винагороду за ризик здійснення комерційної діяльності. Тобто, чим більший ризик, тим більша винагорода, а отже і прибуток [26].

Тобто, прибуток банку - кінцевий фінансовий результат, підсумок усіх напрямків роботи банку, величина якого залежить від чотирьох компонентів: доходів, витрат, податків та ризику.

Наявність у банку в достатньому розмірі прибутку дозволяє йому, по-перше, розширювати масштаби своєї діяльності; по-друге, нарощувати власний капітал; по-третє, створювати запас міцності проти непередбачених збитків, проблемних ситуацій; крім того, він визначає конкурентну позицію банку на внутрішньому і міжнародному фінансових ринках (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Значення прибутку в діяльності банку

Прибуток має велике значення не тільки для банку, а і для інших учасників економічного процесу. При цьому кожна з них керується своїми мотивами. Так, наприклад, зацікавленість у зростанні прибутку виявляють:

- акціонери банку (прибуток пов'язаний з доходом на інвестований ними капітал);
- працівники банку (прибуток є певною базою для додаткової матеріальної винагороди за їх працю та задоволення соціальних потреб);
- клієнти (прибуток виступає гарантом збереження їх коштів);
- держава та групи населення, підприємства, організації, джерелом доходів яких є виплати з бюджету (перерозподіл прибутку банку через податкову систему дозволяє наповнювати доходну частину бюджетів всіх рівнів, тому прибуток виступає джерелом реалізації різних загальнодержавних та місцевих соціальних програм);
- суспільство (прибуток є джерелом зовнішньої благодійної діяльності банку, що спрямована на фінансування окремих неприбуткових організацій, установ, надання матеріальної допомоги окремим категоріям громадян)[11].

Прибуток банківської системи забезпечує її надійність, гарантує безпеку вкладів і наявність джерел кредитування, від яких залежать споживачі банківських послуг.

Отже, в умовах ринкової економіки прибуток характеризує стійкість кредитної установи. Він необхідний для підвищення якості послуг та безперебійного функціонування.

Ефективне управління прибутком передбачає побудову в банку відповідних організаційно-методичних систем забезпечення його управління, знання основних механізмів формування прибутку, використання сучасних методів його аналізу і планування.

1.3.Методи аналізу прибутковості банку

Управління прибутком базується на результатах аналізу прибутковості банку. Головною метою цього аналізу є з'ясування невикористаних резервів його збільшення. При цьому, у процесі аналізу банк має вирішити такі завдання: дати характеристику змін у сумі прибутку; визначити причини змін, що відбулися у сумі прибутку; розрахувати вплив чинників на розмір прибутку; дати характеристику заходів банку щодо збільшення прибутку.

Завдяки аналізу розкриваються причинно-наслідкові відносини, формуються загальні гіпотези і концепції розвитку майбутнього, дається оцінка характеру впливу основних складових на процеси, що прогножуються.

Аналіз показників прибутковості повинен проходити в шість етапів (рис.1.3) [21].

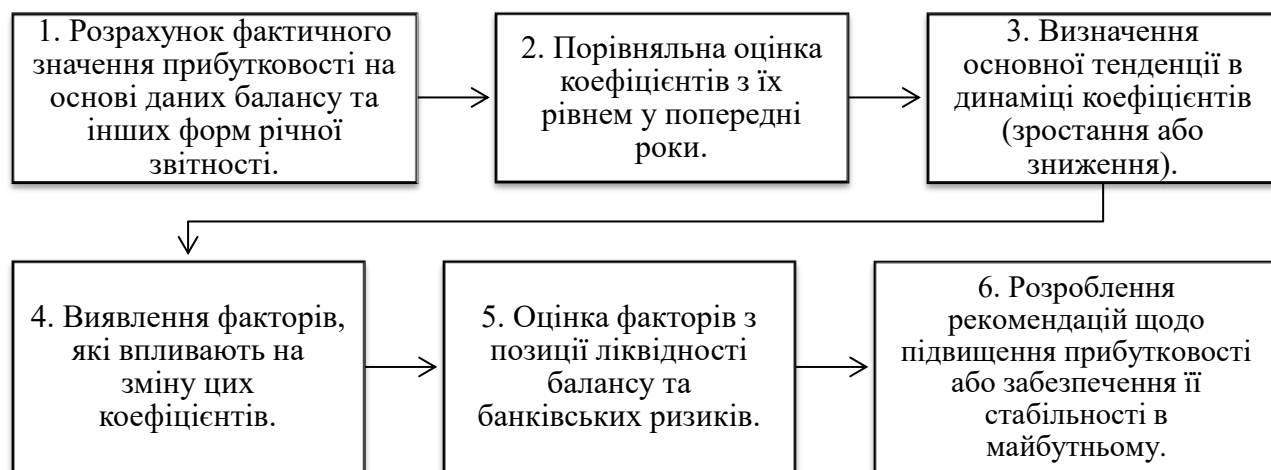

Рис. 1.3. Етапи аналізу показників прибутковості

Інформаційною базою для аналізу у виступає звіт про фінансові результати (про прибутки і збитки) (Додаток В).

Аналіз прибутковості банку здійснюється за допомогою системи відповідних показників, які порівнюються з планом і в динаміці. Найважливішими показниками аналізу прибутковості банку є:

- прибутковість активів (ROA);
- прибутковість капіталу (ROE) ;
- чиста маржа[6];

Прибутковість активів розраховується за такою формулою:

$$ROA = Чп / Ca \quad (1.1)$$

де, Чп – чистий прибуток;

Ca – середні загальні активи.

Цей показник може використовуватися як коефіцієнт для оцінки діяльності керівництва банку. На практиці вважається: якщо рівень прибутковості активів перевищує 1 %, то банк працює рентабельно.

Прибутковість капіталу розраховується за формулою:

$$ROE_1 = Чп / C_{epk} , \quad (1.2)$$

де, C_{epk} – середній капітал.

Співвідношення прибутку та власного капіталу є показником стабільності. Аналіз цього коефіцієнта дає змогу прогнозувати, наскільки стійкий рівень прибутковості банку. Оптимальне значення цього показника не менше 15 %.

На практиці деякі банки цей показник прибутковості деталізують за допомогою коефіцієнта віддачі статутного капіталу:

$$ROE_2 = Чп / C_k , \quad (1.3)$$

де, C_k – статутний капітал.

Цей показник характеризує доцільність та ефективність вкладення акціонерами своїх коштів та ефективність віддачі статутного капіталу, а також спроможність банку розпоряджатися всіма його коштами. Для акціонерів

окремого банку важливе значення має порівняння процента віддачі статутного капіталу з аналогічним показником інших банків для з'ясування найбільш дохідного і вигідного розміщення своїх коштів [12].

За допомогою показника чистої процентної маржі можна проаналізувати здатність банку одержувати прибуток у вигляді доходу від процентної різниці, як процент до загальних активів:

$$\text{Чиста процентна маржа} = \frac{\text{Доходи від процентів} - \text{Витрати від процентів}}{\text{Середні загальні активи}}, \quad (1.4)$$

Аналізуючи чисту процентну маржу, слід брати до уваги її призначення: маржа слугує для покриття витрат банку і ризиків. Зменшення процентної маржі сигналізує про загрозу банкрутства. Основними причинами зменшення процентної маржі є: зниження процентних ставок за кредитами; подорожчання ресурсів; скорочення питомої ваги дохідних активів у загальному їх обсязі; хибна процентна політика. Оптимальним значенням показника є 4,5 %.

Структурний аналіз показників прибутковості банку дає змогу зробити висновки щодо причин зниження доходів та виявити проблемні аспекти діяльності, які потребують особливої уваги. Керівництво банку може точніше планувати проведення активних та пасивних операцій, обґрунтовано змінювати їх структуру та ефективніше організувати роботу своїх підрозділів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

2.1. Прибутковість банківського сектору України

З 2014 р. банківська діяльність України здійснювалась у складних умовах економічної та фінансової нестабільності. Значна девальвація гривні, спад в економіці, низький рівень довіри населення до банківських установ, військові дії на сході та анексія АР Крим, перехід на нові стандарти оцінювання ризиків, втрата платоспроможності ряду банків - зумовили відтік ресурсної бази банків, погіршення якості кредитних портфелів та, як наслідок, призвели до значних збитків банківської системи [10].

Загалом за 2015 рік кількість діючих банків зменшилася до 117 з 147, за 2016 рік – до 96, а 2017 рік – до 82 банки (Додаток Г). На 31 жовтня 2018 року на ринку працювало 79 банків, так як у III кварталі один з невеликих банків відмовився від банківської діяльності, попередньо погодивши це з НБУ, ще два банки об'єдналися з іншими. До кінця 2018 ще один банк планує піти з ринку до кінця року, тому до кінця року кількість банків в Україні може скласти 78 [17].

Зміна кількості банків та складна економічна ситуація вплинули на доходи банківського сектору, так в період з 2014 р. до 2017 р. банківські доходи зменшувались з кожним роком на: 5%, 4%, та 7% відповідно до попереднього року і в 2017 році склали 178 139 млн. грн (Додаток Д, Е).

Найбільшу вагу у структурі доходів традиційно займають процентні доходи. У 2014 р. процентні доходи становили 151 257 млн. грн. або 72% від зальної кількості доходів, у 2015 р. їх частка зменшилась на 10%

(135 145 млн. грн) і становила 67,8%, у 2016 р. сума процентних доходів майже не змінилась, але їх частка зросла на 3,4% і становила 71,2%. а у 2017 р. вони знизилися на 18% (32 062 млн. грн.) і склали 124 041 млн. грн або 69,6%.

Друге місце в структурі займають комісійні доходи, частка яких зросла за аналізований період на 8 851 млн. грн. або на 31%, це пояснюється тим, що в умовах неможливості забезпечення ефективної кредитної діяльності та збільшення кількості непрацюючих кредитів, банки намагаються збільшити обсяг та перелік банківських послуг які б приносили додатковий дохід, в тому числі комісійний, від їх діяльності.

У період з 2014 р. по 2016 р. витрати банківського сектору зросли на 33% та склали 350 078 млн. грн., така ситуація склалася через відрахування коштів у резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів. В 2017 р. загальні витрати банківського сектору зменшились на 42% в порівнянні з попереднім роком і склали 204 611 млн. грн.

В 2014 р. відрахування у резерви становили 103297 млн. грн. або 39,3% у загальній структурі витрат, у 2015 р. - 43,1% або 114 541 млн. грн., а у 2016 р. відрахування склали більше половини всіх витрат, а саме – 56,6% або 198 310 млн. грн. До початку 2017 р. основні резерви банківської системи були сформовані, тому частка відрахувань до резервів зменшилася до 24,1% у загальній структурі та становила 49 274 млн. грн.

Значне перевищення витрат над доходами, призвели до значних збитків банківської системи України протягом останніх чотирьох років. Збитки банківської системи в цілому за 2014 р. сягнули 52 966 млн. грн, за 2015 р. – 66 600 млн. грн. За підсумком 2016 р. 31 з 93 функціонуючих банків на той рік отримав збитки на загальну суму 169, 3 млрд. грн. (80% з цієї суми припало на АТ КБ «ПриватБанк»). Інші банківські установи сукупно отримали близько 10 млрд. грн. прибутку.

У 2017 р. банківська система також отримала збиток, але він значно скоротився в порівнянні із 2016 р та склав 26,5 млрд. грн.: 18 із 82 функціонуючих банків отримали збитки на загальну суму 40,28 млрд. грн.

(майже 23 млрд. грн. припало на АТ КБ «ПриватБанк»). Інші банківські установи, що завершили звітний період з додатнім результатом діяльності, отримали сукупно майже 14 млрд. грн. прибутку.

За даними НБУ, в 2017 р ПриватБанк знову очолив топ-5 найбільш збиткових банків України (22,97 млрд гривень), на другому місці "Промінвестбанк" (7,67 млрд гривень) і на третьому ВТБ (4,1 млрд гривень). В п'ятірку по збитку увійшли також "Укрсоцбанк" (3,1 млрд гривень) та "Форвард" (639 млн гривень).

Здійснивши оцінку прибутковості банківської системи України можна сказати, що коефіцієнт рентабельності активів (ROA), який відображає внутрішню політику банківських установ, професіоналізм менеджерів, які підтримують оптимальну структуру активів і пасивів з погляду доходів і витрат, протягом усього аналізованого періоду має від'ємне значення і свідчить про неефективність використання банківськими установами своїх наявних ресурсів, що у свою чергу призводить до негативної тенденції фінансового результату діяльності (Табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Оцінка прибутковості банківської системи України

Показник	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Рентабельність активів (ROA)	-4.07 %	-5,46 %	-12,6 %	-1,94 %
Рентабельність капіталу (ROE)	-30.46 %	-51,91 %	-116,74 %	-15,96 %

Коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE) показує, що протягом 2014–2017 рр. банківська система має збиток своєї діяльності, що свідчить про її нестабільність та неспроможність раціонально розпоряджатися своїми коштами. А саме: на 1 грн капіталу банківських установ припадає у звітному році майже 16 копійок збитку.

Дослідження сучасного стану прибутковості банківської системи України показало, що вона протягом останніх років вона є збитковою. Така ситуація спричинена системою факторів, основними серед яких є: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, зниження банківської

ліквідності, зниження довіри населення до банківського сектору та продуктів, що пропонують його суб'єкти, суттєві частки проблемних активів на балансі банків, низький рівень ризик менеджменту банків.

Тому головним завданням банківської системи є відновлення прибутковості банківської діяльності, насамперед через застосування антикризових заходів та інструментів державного регулювання, максимально консервативного оцінювання ризиків та формування відповідних резервів.

2.2. Аналіз прибутковості АТ КБ «ПриватБанк»

АТ КБ «ПриватБанк» — найбільший за розмірами активів банк і лідер роздрібного банківського ринку України.

Рішення про створення АТ КБ «ПриватБанк» було прийняте на засіданні його засновників у лютому 1992 року, а в березні того ж року комерційний банк «ПриватБанк» був зареєстрований у Державному реєстрі банків, як закрите акціонерне товариство. У 2009 році Банк змінив свою організаційно-правову форму на публічне акціонерне товариство.

З 2013 р. діяльність АТ КБ «ПриватБанк» здійснювалась у складних умовах економічної та фінансової нестабільності, як результат, банк отримав значні збитки та вже не міг самостійно підтримувати свою ліквідність, тому 18 грудня 2016 року було прийнято рішення про Націоналізацію Банку. Уряд України прийняв рішення стати єдиним акціонером Банку через Міністерство фінансів [28].

У своїй роботі АТ КБ «ПриватБанк» виконує всі вимоги чинного законодавства України та керується законами України «Про банки та банківську діяльність», «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обліку цінних паперів в Україні», нормативно-правовими актами

Національного банку України та іншими актами чинного законодавства України, а також своїм Статутом.

Банк має повну ліцензію на здійснення усіх видів банківських операцій: надавати банківські та інші фінансові послуги, а також здійснювати іншу діяльність, визначену законом України «Про банки та банківську діяльність».

Згідно статуту банку основними банківськими послугами є:

- залучення у вклади коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних та фізичних осіб;
- відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах;
- розміщення залучених у вклади, у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик (кредитні операції) [27].

На сьогоднішній день банк пропонує громадянам України понад 150 видів найсучасніших послуг, серед яких поточні, вкладні операції, карткові продукти, різноманітні програми споживчого кредитування, які здійснюються у партнерстві з провідними вітчизняними торговельними компаніями і автовиробниками. Саме тому, ПриватБанк залишається лідером з надання банківських послуг: понад 50% клієнтів українських банків обирають ПриватБанк при відкритті поточного рахунку і понад 30% користуються послугами банку під час здійснення грошових переказів [19].

Не зважаючи на своє лідерство та визнаність більшістю, фінансовий стан банку останні роки є досить мінливим (табл. 2.3.).

В період з 2014 по 2016 р. процентні доходи банку мали тенденцію до збільшення і в 2016 році склали 33 079 млн. грн., в 2017 р. цей показник різко знизився на 30% і склав 23 037 млн. грн. Така ж тенденція спостерігалася з процентними витратами. В 2014 р. вони становили 18 837 млн. грн., в 2015 - 28 046 млн. грн, в 2016 – 29 066 млн. грн, а в 2017 – 18 374 млн. грн.

Таблиця 2.3.

Фінансові результати АТ КБ «ПриватБанк» (млн. грн.)

Показник	Рік	2014	2015	2016	2017
Процентні доходи		29 185	32 256	33 079	23 037
Процентні витрати		-18 837	-28 046	-29 066	-18 374
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)		10 348	4 210	4 013	4 663
Комісійні доходи		3 913	6 043	10 968	14 610
Комісійні витрати		-1 043	-1 717	-2 205	-3 017
Чистий комісійний дохід/(Чисті комісійні витрати)		2 870	4 326	8 763	11 593
Інші операційні доходи		253	245	2 214	1 510
Всього доходів		9239	15 877	17 906	20 287
Відрахування до резервів		-11	-7 440	-144 446	-20 299
Адміністративні та інші операційні витрати		-8 161	-8 181	-9 288	-22 935
Всього витрат		-8172	-15 621	-153 733	-43 233
Прибуток/(збиток) до оподаткування		1 067	256	-135 827	-22 946
Витрати на податок на прибуток		-318	-39	518	20
Прибуток/(збиток) після оподаткування		749	216	-135 309	-22 966

Джерело: побудовано на основі даних [18].

В результаті своєї діяльності банк отримав 10 348 млн. грн. чистого процентного доходу в 2014 р. В 2015 р. цей показник знизився майже у 2,5 рази до 4 210 млн. грн та наступні 2 роки залишався майже на тому рівні.

Сума чистого комісійного доходу за цей період зріла в 4 рази, в 2017 р. дорівнювала 11 593 млн. грн. Тобто, в 2017 чистий комісійний дохід становив майже третину всіх доходів банку.

Тож, за підсумками 2014-2015 банк мав прибуток у розмірі 749 млн. та 216 млн. відповідно, але в 2016 році банк задекларував найгірший показник за всі роки діяльності банку – збиток у розмірі 135 309 млрд грн. Цей негативний результат був спричинений значними в резерви за активами що сформовані до націоналізації, а саме 144 446 млн. грн. За 12 місяців 2017 року АТ КБ «ПриватБанк» отримав збиток у сумі 22,966 млрд. грн., що на 86,04% нижче збитку за той самий період 2016 року. Розмір збитку в 2017 р. не вплинув на стабільність роботи Банку так як, збитки за 2017 р. також були спричинені в основному через значні відрахування до резервів.

Аналіз основних показників прибутковості за 2014 - 2017 рр. виявив, що коефіцієнт рентабельності активів (ROA) за останні чотири роки ні разу не відповідав своїм нормативним значенням, причиною цього є не ефективне управління активами, та як наслідок незначний чистий прибуток в 2014-2015 та збиток у 2016-2017 роках (табл. 2.4.).

Коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE₂) відобразив низьку прибутковість для акціонерів банку на вкладений ними капітал в 2014-2015 рр. та збитковість у 2016-2017 рр. А саме: в 2014 р. на 1 грн вкладеного капіталу припадало майже 4 копійки прибутку, в 2015 – 1 копійка, в 2016 – 2 грн 67 копійок збитку та в 2017 – 11 копійок збитку.

Таблиця 2.4.

Аналіз основних показників прибутковості за 2014—2017 рр.

Показник \ Рік	2014	2015	2016	2017
ROA	0,37%	0,09%	-55,81%	-9,59%
ROE ₁	3,30%	0,86%	-674,00%	-120,02%
ROE ₂	4,12%	1,02%	-266,91%	-11,15%
Чиста процентна маржа	4,94%	1,79%	1,66%	1,95%

Показник чистої процентної маржі лише в 2014 році відповідав нормативному значенню: у 2014 році він становив 4,94 %, у 2015 році — 1,79 %. у 2016 році — 1,66 %, у 2017 році — 1,95 %. Це означає, що банку важко забезпечити прибуток у вигляді доходу від процентної різниці як процент до середніх активів.

Через масштаби своєї діяльності та незважаючи на збитковість своєї діяльності АТ КБ «ПриватБанк» продовжує залишатись стратегічно важливим для України. Участь держави у капіталі АТ КБ «ПриватБанк» забезпечила основу для його стабільного функціонування, а отже і стабільного функціонування всієї вітчизняної банківської системи.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

3.1. Зменшення кредитного ризику як спосіб захисту від непередбачуваних збитків

Недобросовісність позичальника; погіршення їх фінансового стану; несприятливу економічну кон'юнктуру приводять до виникнення кредитного ризику, який проявляється в неповерненні, несплаті заборгованості, що в свою чергу призводить до значних збитків банківської діяльності.

Так, Україна зіткнулась з цією проблемою в 2016 році, коли більше половини усіх існуючих позик було визнано непрацюючими. Значні відрахування банків в резерви, призвели до багатомільйонних збитків банківської системи.

У зв'язку з цим, банки потребують додаткового захисту своїх коштів, таким захистом може виступити страхування.

Кредитне страхування відносно новий вид страхування, який почав розвиватися з розвитком споживчого кредиту в країнах з ринковою економікою, де населення купує будинки, автомобілі, товари тривалого користування з розстрочкою платежу [5].

Об'єктом страхування кредитного ризику виступають майнові інтереси, пов'язані з матеріальними збитками, що можуть бути завдані страхувальнику, тобто банку, внаслідок невиконання або неналежного виконання позичальником своїх зобов'язань, передбачених кредитним договором (неповернення або часткове повернення позичальником кредиту у встановлені

кредитним договором строки, невиконання ним відсотків у повному обсязі та в установлені кредитним договором строки, невиконання інших обов'язків)[20].

Виділяють дві основні форми кредитного страхування :

- страхування власне кредитів (делькредерне)
- страхування заставки під отримані кредити (кауційне).

Згідно з першою формою, банк, застосовуючи механізм страхування, захищає власні інтереси: отримує страхове відшкодування збитків у випадку невиконання боржником своїх зобов'язань. Але цей вид страхування має свої недоліки: по-перше, високі страхові премії, які підвищуються страхові платежі, а з ними й витрати, що обертається підвищенням цін на послуги; по-друге, ускладнена процедура оформлення страхового договору (банкам доводиться узгоджувати страхові тарифи, характери відповідальності, надавати страховику документи та ін.).

Згідно з другою формою страхування кредитів, боржник є страхувальником, а банк виступає застрахованим. Майновий інтерес банку захищається шляхом страхового захисту платоспроможності його боржника [6, с.106].

Ще одним видом захисту від можливих втрат є використання банками кредитних деривативів. Кредитні деривативи – це контракти, за допомогою яких здійснюється передача кредитного ризику від покупця деривативу до його продавця (іншого банку, підприємства чи фінансової установи), що готовий прийняти на себе відповідний ризик, але не здійснюючи фізичного продажу активу [7 с.884]. За умовами угод із кредитними деривативами передбачається періодичний обмін платежами або виплата премії. А при досягненні певного рівня ціни або певної події продавець даного інструмента виплачує покупцеві певну грошову суму.

Серед найбільш поширених типів кредитних деривативів, які нині активно використовуються в банківській практиці розвинутих країн, варто, відзначити кредитні дефолтні свопи, свопи на сукупний дохід, а також “пакетні” (або “корзинні”) свопи.

Кредитний дефолтний своп (Credit Default Swap) являє собою двосторонній фінансовий контракт, за яким покупець кредитного захисту проводить періодичні виплати продавцеві кредитного захисту в обмін на платіж, зумовлений настанням кредитної події за вказаним активом (Додаток Ж).

Кредитні дефолтні свопи є нині єдиним інструментом, за яким існує набір уніфікованих документів. Це дозволяє сторонам однаково трактувати умови контрактів, полегшує і скорочує час укладення угоди. А в самому контракті обов'язково має бути вказано, що саме сторони розуміють під настанням кредитної події (банкрутство, неплатоспроможність, юридичне припинення діяльності й т. д.) [25, 166].

Наступний поширений тип кредитних деривативів – своп на сукупний дохід. Своп на сукупний дохід є двосторонньою угодою, за якою банк, зобов'язується проводити періодичні виплати в розмірі, що дорівнює загальній прибутковості за вказаним активом. У свою чергу, продавець захисту бере на себе зобов'язання щодо виплат за цим активом за заздалегідь визначеною процентною ставкою. Якщо вартість активу падає, то банк отримує виплати від контрагента (інвестора), якщо ж вартість активу зростає, то платежі здійснюються у зворотному напрямі (Додаток И).

Отже, своп на сукупний дохід – це двосторонній фінансовий контракт, при якому обмін платежами між контрагентами здійснюється залежно від змін його ринкової вартості, а не від настання кредитної події щодо активу.

“Пакетні”, або “корзинні”, свопи (Basket Default Swaps) – це такий вид кредитних деривативів, при яких банк, купує захист цілого пакета запозичень, а продавець захисту зобов'язується покрити збиток, що виникає тільки внаслідок першого дефолту в групі застрахованих активів. Операція після цього вважається завершеною і за новими дефолтами продавець захисту вже ніякої відповідальності не несе.. Завдяки “корзинному”, або “пакетному”, свопу банк може убезпечити себе від ряду ризиків. Обсяг кредитного захисту може бути лімітований деякою фіксованою сумою, при повній сплаті якої подальші

дефолти з будь-яких активів із “корзини” уже не покриватимуться виплатами [8].

Застосування кредитних деривативів має ряд переваг:

- дозволяє кредиторів застрахувати себе від ризику дефолту на потрібний період;
- трансакційні витрати є не такими високими, що підвищує економічну ефективність зазначеного способу;
- кредитні деривативи, на відміну від звичайних схем страхування, не виявляють суттєвого впливу на відносини банку з клієнтом.

Підштовхнути розвиток ринку кредитних деривативів в Україні може висока прибутковість операцій з ними в порівнянні з іншими інструментами. Створення такого ринку було б цікаве не тільки для банків, але і для страхових компаній, професійних учасників ринку цінних паперів, а також промислових підприємств.

Ці інноваційні фінансові інструменти, значно збагачують спектр захисту банку від потенційних витрат та можуть вплинути на рівень прибутковості окремого банку та банківського сектору загалом.

3.2. Використання стратегічних карт як метод підвищення рівня фінансової стабільності АТ КБ «ПриватБанк»

Однією з новітніх методологічних концепцій стратегічного управління банку, що безпосередньо пов'язана з упровадженням у практику його діяльності системи оціночних показників, є методологія розробки «стратегічних карт» розвитку банку. Використання цієї методології дозволяє забезпечити впровадження запропонованої системи показників оцінки ефективності менеджменту одночасно з розробкою та реалізацією стратегії діяльності банку [24].

Таким чином, для підвищення рівня управління фінансовою стабільністю АТ КБ «ПриватБанк» пропонується впровадження «стратегічної карти».

Побудова стратегічної карти включає розподіл конкретних стратегічних цілей видів діяльності і визначення причинно-наслідкових зв'язків між ними, а також призначення відповідальних за реалізацію даних цілей [3].

Питанням розробки та застосування стратегічних карт присвячені численні роботи таких зарубіжних вчених, як: Р. Каплан, Д. Нортон, П. Нівен та ін. Методологія та основні концепції розробки стратегічних карт як інструмент стратегічного управління досліджуються у працях таких українських вчених, як: Ананенко С. О., Пилипенко А. А., Поканевича Ю. В., Ярошенко І. В., Мальцевої Г. І., Сталінська О. В. та ін.

Стратегічна карта дозволяє донести до окремих підрозділів і співробітників організації їх роль у реалізації стратегії. Стратегічні карти можуть бути створені на будь-якому рівні управління, і кожен рівень матиме можливість бачити своє місце на загальній стратегічній карті.

Управління фінансовою стабільністю АТ КБ «ПриватБанк» передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стабільності.

Використання АТ КБ «ПриватБанк» стратегічних карт дасть змогу керівництву отримати необхідну для управління банком інформацію, яка є вимірною і включеною у стратегічну карту та має стратегічну спрямованість. Крім того, внаслідок вчасного отримання інформації та перетворення її на доступну для розуміння, керівництво зможе здійснювати контроль за поточними показниками діяльності банку.

Стратегічна карта управління фінансовою стабільністю АТ КБ «ПриватБанк» наведена на рисунку 3.1.

Отже, на першому рівні стратегічної карти розташовується проекція фінансів банку, яка охоплює стратегії зростання прибутку, підвищення рівня фінансової стабільності банку.

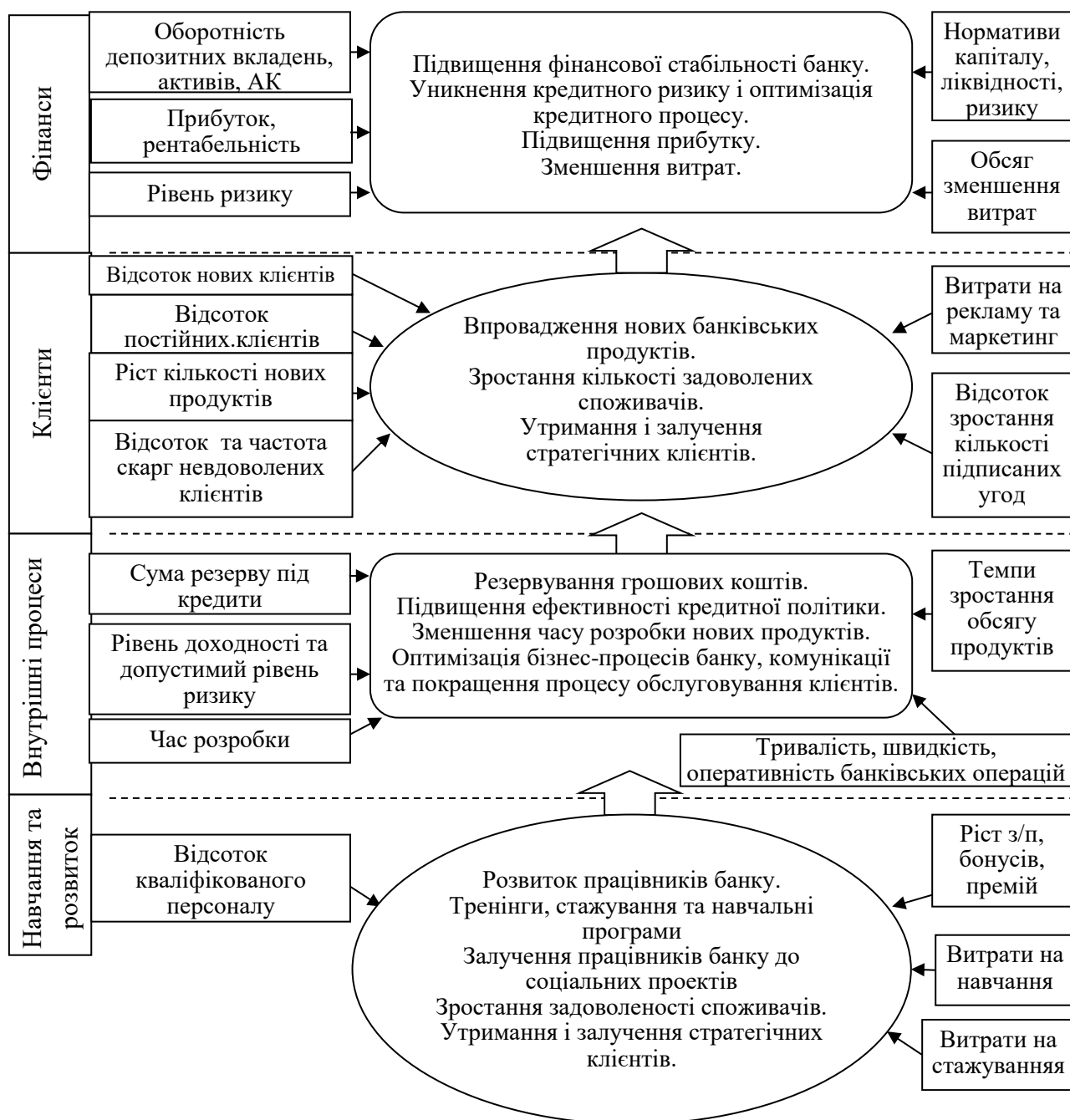

Рис.3.1 Стратегічна карта управління фінансовою стабільністю
АТ КБ «ПриватБанк»

На другому рівні розташовується проекція клієнтів, яка відображає як банк прагне виглядати в очах клієнтів. У даному випадку проекція клієнтів охоплює стратегії розширення клієнтської бази, збільшення ринкової частки за всіма видами послуг, які надаються банком, географічного розширення діяльності банку, підвищення якості обслуговування та підвищення іміджу банку серед клієнтів.

На третьому рівні розташовується проекція внутрішніх бізнес-процесів, яка визначає ключові внутрішні процеси, в яких банківська установа повинна перевершити банків-конкурентів. Проекція охоплює стратегії підвищення конкурентоспроможності послуг, розширення асортименту послуг, підвищення технічної оснащеності банку та збільшення об'ємів надання послуг через засоби зв'язку.

Останній рівень займає проекція навчання та розвиток, яка визначає основні елементи культури, технології і навичок, які є важливими для банку. Проекція охоплює стратегії підвищення кваліфікації персоналу, оптимізації системи управління, виконання стратегічних цілей та завдань банку, покращення умов праці та підвищення мотивації та віддачі персоналу.

Кожен банк, а в даному випадку це АТ КБ «ПриватБанк», має працювати як єдиний механізм. Аби більш повно та детально зрозуміти та наочно мати змогу оцінити як можна змінити бізнес-процеси в АТ КБ «ПриватБанк» на ті, що матимуть дійсний ефект в покращенні та підвищенні забезпечення фінансовою стабільністю діяльність не тільки банку як цілої системи, а деяких його елементів, пропонується імплементувати стратегічну карту для окремого відділу окремого департаменту.

Отже, підсумовуючи вищенаведені та запропоновані пропозиції, можна зробити висновок, що задля покращення діяльності роботи, відділу або інших організаційних підрозділів, структур банку та забезпечення успішної фінансової стабільності, треба приділити увагу питанням фінансів, персоналу, клієнтів та внутрішніх процесів роботи банку та розробити чітку схему їх взаємодії.

Звісно, можливо одразу не буде стрімкого ефекту як має очікуватись, але тим не менш з плином часу та вдосконаленням наведених пропозицій, можна буде за декілька кварталів побачити перші результати запропонованих нововведень.

ВИСНОВОК

В умовах економічної глобалізації, коли у тій чи іншій частині світу час від часу спалахують валютні, банківські та фінансові кризи, загострюється питання щодо забезпечення у кожній країні стабільного економічного розвитку, який значною мірою залежить від надійності банківського сектору.

На жаль, банківська система України є найбільш вразливою до проявів економічної кризи, яку спричинили процеси глобалізації та її наслідків. Хвиля кризових явищ, що охопили економіку, викликала потребу в поглибленні економічних досліджень у сфері пізнання основних закономірностей фінансової стабільності, під якою розуміють комплексне поняття, яке характеризує стан банку, достатність нарощування фінансових ресурсів та раціональне управління ними, підтримку ліквідності та платоспроможності, а головне забезпеченість прибутковістю на рівні необхідному для функціонування під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів.

Так як, в умовах ринкової економіки саме прибуток є вираженням фінансової стабільності та міцної позиції на ринку, виступає базою для збільшення і оновлення основних фондів, приросту власного капіталу, підтримки ліквідності балансу та розвитку банківських послуг.

Управління прибутком базується на результатах аналізу прибутковості, який дає можливість виявити проблемні місця функціонування банку та вчасно прийняти рішення щодо усунення проблем, що призведе до підвищення ефективності діяльності банку та забезпечення його фінансової стабільності.

Аналіз прибутковості банківського сектору України показав багатомільйонні збитки протягом останніх чотирьох років, які були спровоковані відрахуваннями банків в резерви під знецінені активи.

Лідером, який очолював останні два роки посіпль топ-5 збиткових банків України був АТ КБ «ПриватБанк», але через масштаби своєї діяльності та незважаючи на збитковість банк продовжує залишатись стратегічно важливим для України. Участь держави у капіталі забезпечила основу для його

стабільного функціонування, а отже і стабільного функціонування всієї вітчизняної банківської системи.

Багатомільйонні збитки, спровоковані значними відрахуваннями банків в резерви, були і залишаються головною проблемою банківської системи в останні роки. Вирішенням цієї проблеми може стати використання таких методів захисту як кредитне страхування та кредитні деривативи.

Кредитне страхування - відносно новий вид страхування, об'єктом якого виступає захист майнових інтересів, пов'язаних з матеріальними збитками, що можуть бути завдані банку внаслідок невиконання або неналежного виконання позичальником своїх зобов'язань, передбачених кредитним договором.

Кредитні деривати – контракти, за допомогою яких можна здійснити передачу кредитного ризику від банку до іншого банку, підприємства чи фінансової установи, що готовий прийняти на себе відповідний ризик та при досягненні певного рівня ціни або певної події продавець даного інструмента виплачує банку певну грошову суму.

Ці інноваційні фінансові інструменти, значно збагачують спектр захисту банку від потенційних витрат, гарантуючи запланований рівень доходу як окремого банку та банківського сектору загалом.

Кожен банк має працювати як єдиний механізм. Аби більш детально зрозуміти та наочно мати змогу оцінити як можна змінити бізнес-процеси в банку на ті, що матимуть дійсний ефект в покращенні та підвищенні забезпечення фінансової стабільності не тільки банку як цілої системи, а і деяких його елементів, пропонується імплементувати стратегічну карту, яка може використовуватися і для окремого відділу чи департаменту, приділивши увагу питанням фінансів, персоналу, клієнтів та внутрішніх процесів роботи банку та розробити чітку схему їх взаємодії.

Звісно, можливо одразу не буде стрімкого ефекту як має очікуватись, але тим не менш з плином часу та вдосконаленням наведених пропозицій, можна буде за декілька кварталів побачити перші результати запропонованих нововведень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаренкова Г. М. Узагальнений підхід щодо визначення оцінки фінансової стабільності розвитку банку / Г. М. Азаренкова, О. Г. Головка // Вісник НБУ. – 2009. – № 9. – С. 18–21.
2. Азаренкова Г. М. Фінансова стабільність розвитку банків: аналіз та перспективи: монографія / Г. М. Азаренкова, О.Г. Головка, В.В. Смирнов. – К. : УБС НБУ, 2011. – 218 с.
3. Андрос С. В. Система збалансованих економічних показників як інструмент ефективного управління банківськими ризиками / С. В. Андрос // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2011. - № 3(2). - С. 180-185. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_3%282%29__27
4. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.
5. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – Київ : Знання, 2011. – 390 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/15950210/strahova_sprava/strahuvannya_kreditnih_rizikiv
6. Галушак В. В. Страхування кредитних ризиків / В. В. Галушак // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Вип. 16. – Ч. 1. - С. 105-107.
7. Грязнова А.Г. Фінансово-кредитний енциклопедичний словник / За заг. ред. А.Г. Грязнова. - М. : Фінанси і статистика, 2002. – 1168 с.
8. Дзюблюк, О.В. Управління кредитним процесом комерційних банків у контексті мінімізації кредитного ризику із використанням новітніх фінансових інструментів / О.В. Дзюблюк // Світ фінансів. – 2009. – №2. – с.7-16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/25830/1/Дзюблюк%20О..pdf>
9. Затварська О. О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец. 08.04.01 «Фінанси,

грошовий обіг і кредит» / О. О. Затварська. – К.: Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України, 2004. – 19 с.

10. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>

11. Зінченко О. А. Удосконалення підходів до визначення фінансових результатів комерційного банку та методики їх аналізу / О. А. Зінченко, Ю. Б. Кашубіна, Ю. О. Некряч // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1(1). – С. 280–283 .

12. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика [Текст]: навчальний посібник / Д.І. Коваленко, В.В. Венгер. - К.: Центр учбової літератури, 2013. - 578 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://pidruchniki.com/1557041752594/finansi/osnovni_pokazniki_efektivnosti_pributkovosti_diyalnosti_banku.

13. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак. к. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.

14. Крухмаль О.Б. Оцінка фінансової стійкості на підставі визначеній критеріїв динамічної стабільної діяльності банку // Актуальні проби, економіки. - 2006. - № 9. - С. 45-46.

15. Ларіонова І.В. Реорганізація комерційних банків / Ларіонова І.В. – М.: Фінанси і статистика, 2000. – 368 с.

16. Михайлюк Р. В. Механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Р. В. Михайлюк. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2008. – 22 с.

17. Огляд банківського сектору – жовтень 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>

18. Основні показники діяльності банків України, за даними Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208

19. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about>
20. Павлов К.В. Конспект лекцій з дисципліни «Банківська справа» / Павлов К.В., Сverdлюк І.В. – Рівне: НУВГП. – 2013. 61 с.
21. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / І. М.Парасій-Вергуненко – К.: КНЕУ, 2014. – 347 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000246/inx23.php>.
22. Петриченко Л.Ю. Забезпечення фінансової стабільності комерційних банків / Петриченко Л.Ю.: дис...канд. екон. наук: 08.04.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004
23. Показники банківської системи: Доходи та витрати банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
24. Поканевич Ю.В. Методологія та основні концепції розробки «стратегічних карт» розвитку компанії [Текст] / Ю.В. Поканевич // Торгівля і ринок України. – 2009. – Вип. 28. – Т.2. – С.247-252.
25. Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти / Л. О. Примостка. // КНЕУ, 2009. – 264 с.
26. Ревич М.Я. Теоретико-методологічні аспекти визначення сутності поняття «прибуток» / М.Я. Ревич // Ефективна економіка. – 2014. – № 4, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2942>.
27. Статут АТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://static.privatbank.ua/files/statut-new.PDF>
28. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк»: Річний звіт за 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf